

“DET STED HOS SAXO DU SPØRGER OM” –

glimt fra Stephanius' og Pontanus' Saxo-diskussioner sidst i 1620rne

Af Karen Skovgaard-Petersen

Locus porro, de quo quæris, Saxonis nostri Grammatici ... – *glimpses of Stephanius's and Pontanus's philological discussions of Saxo in the late 1620s: In 1645 the Danish historian and philologist Stephanus Johannes Stephanius (1599-1650) was able to publish his critical edition of Saxo Grammaticus's history of Denmark (c. 1200), to which he added a substantial volume of commentaries, the Notæ uberiores in Historiam Danicam Saxonis Grammatici. Stephanius's edition and commentary was first and foremost an impressive achievement by one man and the result of many years' work. But he also consulted friends and colleagues about difficult passages in Saxo's text. By its many references to his correspondance with contemporary men of learning the Notæ uberiores bears witness to the wide range of Stephanius's learned network.*

One of the persons whose name we meet again and again in Stephanius's commentary, is Johannes Pontanus (1571-1639). He was of Dutch-Danish extraction, professor in Harderwijk (the Netherlands), and, since 1618, engaged as royal Danish historiographer at the court of Christian IV. In the 1620s Pontanus was occupied with the task of writing a new history of Denmark covering the period from the earliest times up to 1448, and in this project Saxo's history of Denmark was of course a central text.

Stephanius and Pontanus established contact during Stephanius's stay in Leiden 1626-30. Saxo's history was a strong common interest. From this period we have a number of letters from Pontanus to Stephanius – unfortunately no letters from Stephanius to Pontanus have survived – and here discussions of difficult passages in Saxo's text are a recurrent theme.

These philological discussions form the subject of the present article. Read together with the Notæ uberiores and with Pontanus' own history of Denmark (published 1631), Pontanus's letters to Stephanius provide us with glimpses of the considerable interpretational and textual problems Stephanius faced when preparing the new edition of Saxo's text. The contact with Pontanus seems to have been an important source of inspiration for Stephanius in his pioneering work on Saxo, including his demonstration of Valerius Maximus' influence on Saxo's prose.

Indledning

I 1645 udsendte Steffen Hansen Stephanius (1599-1650) sin tekstkritiske udgave af Saxos *Gesta Danorum* og lod den ledsage af en omfattende kommentar til teksten, *Notæ uberiores*. Både udgave og kommentar var pioner-bedrifter. Stephanius underkastede den omfangsrige tekst et filologisk studium, og hans udgave rummer talrige tekstrettelser i forhold til Christiern Pedersens førsteudgave fra 1514. Sine overvejelser over de vanskelige passager fremlagde han – af og til i mange detaljer – i *Notæ uberiores*.

Saxo-udgivelsen og -kommentaren var en stor enmands-bedrift. Men Stephanius forstod at søge råd hos kolleger i konkrete spørgsmål, og *Notæ uberiores* bugner af forslag og synspunkter han har modtaget fra kolleger i ind- og udland. Blandt de filologer han ofte nævner, er den kongelige danske historiograf Johannes Pontanus (1571-1639), og det er de to mænds Saxo-diskussioner vi skal kigge nærmere på i det følgende.

Stephanius opholdt sig i Leiden i årene 1626-30, og det var i den periode han lærte Pontanus at kende.¹ Pontanus, der var bosat i Harderwijk i Holland, havde siden 1618 været engageret af Christian IV til at skrive Danmarks historie. Første del af hans store Danmarkshistorie udkom i Amsterdam i 1631. Saxos værk var naturligvis helt centralt for Pontanus' arbejde med den tidlige danmarkshistorie, og han og Stephanius fandt hinanden i interessen for Saxo. Om de nogensinde mødte hinanden, vides ikke med sikkerhed, men i et af de bevarede breve inviterer Pontanus Stephanius til at tilbringe nogle dage af sommeren 1628 i Harderwijk.

Deres venskab kom til at sætte sig en række litterære spor. For Elzevirforlaget udgav Stephanius en lille antologi af tekster om Danmarks historie og samfundsforhold som del af forlagets serie af små beskrivelser af forskellige lande, de såkaldte 'republikker'. Det var muligvis et engagement han fik ved Pontanus' mellemkomst, og i hvert fald bidrog Pontanus til projektet ved at tillade Stephanius at trykke et par afsnit fra hans kommende Danmarkshistorie.²

Da Pontanus i 1631 udsendte sin Danmarkshistorie, optrådte Stephanius som forfatter til et af de talrige æredigte der indleder værket. Digtet, der er skrevet i latinske disticha, begynder med en skildring af en vejfarende der famler sig forvildet frem i nattemørket, men omsider da dagen bryder frem, kan finde sit hjem. På samme måde, fortsætter Stephanius, falder lyset nu, med Pontanus' Danmarkshistorie, over fortidens store bedrifter så vi bliver i stand til at se dem i deres rette sammenhæng.

¹ Den grundlæggende Stephanius-biografi er Rørdam 1891.

² Rørdam 1891, 26-30.

Endelig sørgede Stephanius som sagt selv for i *Notæ uberiores* at omtale Pontanus' filologiske bidrag til fortolkningen af bestemte passager hos Saxo. Interessant nok kan vi følge flere af disse diskussioner i breve som Pontanus skrev til Stephanius sidst i 1620'erne da Stephanius var i Leiden. Vi kender en del af dem gennem Pontanus' barnebarn Ant. Matthæus' udgave fra 1695 af hans korrespondance med lang række lærde rundt omkring i det nordlige Europa.

Desværre er der ikke bevaret nogen breve fra Stephanius til Pontanus. Men de bevarede breve den anden vej giver i glimt et indblik i de store fortolkningsmæssige og tekstkritiske udfordringer Stephanius stod over for i sit arbejde med Saxo-udgaven, især når de suppleres med Stephanius' *Notæ uberiores* og Pontanus' egen Danmarkshistorie.

Et filologisk ridderslag

Det ældste brev der er bevaret fra Pontanus til Stephanius, kender vi gennem Stephanius, for det er en af de talrige tekster han lod aftrykke i indledningen til sin Saxo-kommentar. Brevet er dateret 29. juni 1627, så det lå altså atten år tilbage i tiden da Stephanius lod det trykke i 1645.

I brevet takker Pontanus hjerteligt for en lille bog Stephanius netop har sendt ham. Det drejer sig om et tidligt Saxo-arbejde fra Stephanius' hånd, *Breves notæ in Saxonem*, en række korte tekstkritiske noter og dermed et beskedent forarbejde til de senere *Notæ uberiores*, 64 sider i oktav-format.³ I sit takkebrev forklarer Pontanus at han selv havde leget med tanken om at udgive Saxo; han ville i givet fald have forsynet sin udgave med kommentarer og korte resumeer af de enkelte bøger og ladet hver konges navn trykke med majuskler – man aner bag disse overvejelser et behov for at lette orienteringen i værket såvel som for at markere kongemagten ideologisk. Men, tilføjer Pontanus, det var svært at finde tid, og nu vil han med glæde overdrage opgaven til Stephanius og lade ham gøre brug af sine egne Saxo-noter.⁴

Det er let at forestille sig at den 28-årige Stephanius har følt sig opmuntret ved dette ridderslag af den knap 30 år ældre, anerkendte nederlandske filolog og kongelige danske historiograf. Og det er heller ikke svært at forstå at han atten år senere lod denne private anerkendelse offentliggøre i indledningen til *Notæ uberiores*. På det tidspunkt, i 1645, har Pontanus' ord om betydningen af en ny Saxo-udgave haft særlig status, for da stod hans egen monumentale Danmarkshistorie fra 1631 som en værdig efterfølger til Sa-

³ Den lille tekst er dediceret til Daniel Heinsius og Gerardus Vossius.

⁴ "nec defuturi interim simus nostra observata tuis jungere, aut communicare tecum, ut lubet," Stephanius 1645, *Notæ uberiores, Prolegomena*, 47, brev fra Pontanus til Stephanius.

xos værk, ovenikøbet en efterfølger der råder bod på nogle af manglerne hos Saxo. Det er sådan Pontanus selv udtrykkelig præsenterer sit værk i dedikationsbrevet til Christian IV. Med andre ord, i Stephanius' udgave af Pontanus' brev i *Notæ uberiores*, var det Saxos arvtager der anerkendte at Stephanius var den rette til at forestå en ny udgave af Saxos tekst.

Hvad angår Pontanus' konkrete ideer til at formidle Saxos tekst, tog Stephanius dem delvis til sig: Kommentarerne fik form af de omfattende *Notæ uberiores*, og i sin tekstudgave lod han de regerende kongers navne trykke med majuskler som marginalnoter gennem hele værket. Han undlod dog at udarbejde resumeer af de enkelte bøger.

I brevet benytter Pontanus også lejligheden til at erklære sig enig med Stephanius i hans diskussion af en bestemt Saxo-passage. I 14. bog (39,8) omtaler Saxo en kong Svend der havde tilbedt Svantevit-statuen på Rügen, hvad der førte til hans ulykkelige død. Der må være tale om Svend Tveskæg, konstaterer Stephanius i sine *Breves notæ* (s. 62). I det brev han sendte Pontanus sammen med de netop udkomne *Breves notæ*, må han have gjort Pontanus opmærksom på at Saxo modsiger sig selv, eftersom Saxo tidligere, i 10. bog, har fortalt at Svend Tveskæg døde mæt af dage, opfyldt af sin tro (10,13,2).

Pontanus er heller ikke i tvivl om at Saxo sigter til Svend Tveskæg i forbindelse med Svantevit i 14. bog, og han tilslutter sig derfor også – stadig i brevet til Stephanius fra 1627 – at der er en mærkelig selvmodsigelse i Saxos tekst. Men han blev åbenbart ved med at gruble over problemet. I 1631 lancerede han ovenikøbet en løsning i selve sin Danmarkshistorie: Der skal rettes i Saxos tekst, foreslår han, så der i passagen i 14. bog i stedet for at Svend døde en ulykkelig død kommer til at stå at han kom til at tilbringe en ulykkelig tid i fængsel. Så fejlen skyldes en senere afskriver, erklærer Pontanus, ovenikøbet i en højstemt direkte henvendelse til Saxo:

Men hvad mener du med "ulykkelig død" Saxo? Du har jo allerede, som jeg også har nævnt tidligere, fortalt at han døde "som en træt mand, plaget af alderens genvordigheder [...]" Det er dog ikke din fejl, du store mand, men snarere en afskrivers, og med en lille omskrivning fjerner vi enhver modsigelse ved at læse "ulykkeligt fængsel."⁵

⁵ "At quomodo *infelici nece* Saxo? qui jam ante, quomodo monuimus, eundem hunc Suenonem retulisti, *senilis animæ laboribus fessum [...]* decessisse? Sed non tuum hoc, vir maxime, vitium, sed librarij potius, leviterque rescribimus omnemque contradictionem tollimus legendo, *infelici carcere*," Pontanus 1631, 802.

Dette synspunkt, tilføjer Pontanus, deles af min begavede, unge ven Stephanius, der netop er rejst fra universitetet i Leiden for at blive professor i veltalenhed ved Sorø Akademi.⁶

Man må medgive Pontanus at det er en beskeden rettelse, fra *nece* til *carcere*. Og at Stephanius virkelig var enig, tilkendegav han senere i sin Saxo-udgave og den tilhørende kommentar. I teksten skriver han nemlig *carcere* (s. 321) og forklarer herom i *Notæ uberiores*:

sådan mener jeg der skal læses her, i stedet for *nece*. For han [Svend] blev to gange taget til fange af slaverne og spærret inde i et mørkt fængsel, som Saxo tidligere nævner. Men at hans død og livsafslutning ikke var så ulykkelig endda, fortæller Saxo så udmærket om i 10. bog.⁷

Om det var Pontanus eller Stephanius der var ophavsmand til denne rettelse, er ikke til at sige. Deres formuleringer i henholdsvis Danmarkshistorien og *Notæ uberiores* tyder på at de begge gerne tog æren. Ironisk nok er den til grundliggende tolkning af Saxo-passagen i 14. bog siden blevet forladt, og tekstrettelsen dermed gjort overflødig. Den Svend hvis tilbedelse af Svantevit Saxo omtaler i 14. bog, er nemlig, som det fx fremgår af den nyeste udgave af Saxo (2005), slet ikke Svend Tveskæg, men Svend Grathe (1125-1157). Og dermed er der ingen selvmodsigelse og ingen grund til at rette i teksten. 1514-udgaven såvel som næsten alle senere udgaver skriver *nece*. Som foreslået i Müller & Velschows kommentar, har det sikkert været antydningen af hedenskab – Svends tilbedelse og gave til Svantevit – der har fået Stephanius (og altså Pontanus) til at identificere den omtalte Svend i Saxos 14. bog med Svend Tveskæg.⁸

Valerius Maximus

Pontanus holdt sit løfte om at delagtiggøre Stephanius i sine Saxo-observationer. Et halvt år efter, i et brev dateret 1. februar 1628, præsenterede han sin ven for en vigtig opdagelse: "Du skal være opmærksom på," siger han, "at der ikke er nogen af de klassiske historikere som Saxo har kendt bedre end Valerius Maximus, ingen som han har søgt at lægge sig tættere op

⁶ "quod & visum felicis ingenij juveni amico haud e multis nostro Stephano Joh. Stephanio, jam nuper ex athenæo Lugdunensi Batavorum ad Eloquentiæ professionem in academiam Regiam Soranam honorifice evocato," Pontanus 1631, 802.

⁷ "Sic legendum duxi, pro nece. Nam bis à Sclavis captus, & tenebris carceralibus inclusus fuit, ut Saxo superius loquitur. Mortem vero ejus & vitæ finem non adeo infelicem fuisse, Saxo disertis tradit verbis Libro X," Stephanius 1645, *Notæ uberiores*, 245.

⁸ Stephanius' *carcere* optræder i Klotz' Saxo-udgave (1771), som da også if. titelbladet følger Stephanius' tekst, jf. Müller & Velschow 1839-58, kommentar ad loc. 826.

ad eller hvis prægnante formuleringer han hellere har villet efterligne.”⁹ Og for at give Stephanius et indtryk af hvordan Saxo har imiteret Valerius, anfører Pontanus nu fire tydelige paralleller – og antyder at han har flere på lager.

Erkendelsen af Valerius’ indflydelse på Saxos fremstilling er en milepæl i Saxo-forskningen. Forholdet blev for første gang omfattende dokumenteret af Stephanius i *Notæ uberiores*. Dette brev fra Pontanus kunne imidlertid tyde på at Stephanius oprindeligt havde fået ideen fra Pontanus. Men det er nu ikke sikkert det forholder sig sådan. Tre år senere, i 1631, skrev Pontanus nemlig igen til Stephanius om Valerius. Sagen var at han nu var blevet opfordret af bogtrykkeren Janssonius i Amsterdam til at forestå en ny udgave af Valerius Maximus. Og Pontanus havde, fortæller han, påtaget sig opgaven fordi han tidligere havde studeret nogle Valerius-håndskrifter i Cambridge og havde gode noter herfra. Så fortsætter han:

Og jeg husker at jeg fortalte dig (eller rettere, skrev til dig) da du var i Leiden, at Saxo Grammaticus var særlig glad for Valerius’ sprog og pointerede formuleringer, og at han også selv har overtaget dem rundt omkring i sin egen historie. Og da jeg så havde givet dig et par eksempler, replicerede du straks ved at præsentere mig for en hel en bunke af den slags steder, som du med stor omhu havde samlet sammen. Men nu er papiret du gav mig, blevet væk selv om jeg har ledt længe efter det – sikkert gemt alt for godt af vejen. Hvis du kunne sende mig en ny afskrift af listen, skal jeg nok sørge for at den bliver vist frem på rette sted, eller i hvert fald skal jeg passe bedre på den.¹⁰

Denne beskrivelse af forløbet kunne tyde på at Stephanius allerede før Pontanus fortalte ham det, var ganske klar over at der var bunker af Valerius Maximus-paralleller hos Saxo. Men det må afhænge af fortolkningen af *ex-*

⁹ Passagen lyder i sin helhed: “Placuerunt vero præter cetera, quæ simul transmisisti, Paralipomena tua ad Notas superiori anno in Saxonem Grammaticum a te editas. Quibus ut juvem præclarum hoc tuum studium conatumque in restituendo ac illustrando optimo eo scriptore velim te addere vel potius attendere inter veteres historicos vix alium esse, qui illi familiarior fuerit, quemque magis exprimere, & cujus argutias ipsaque verba libentius æmulari studuerit, quam Valerii Maximi. Hoc ut certo tibi constet, & veluti ex tripode allatum habeas, ecce tria quatuorve hisce in gustum quasi subjecta,” brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthæus 1695, nr. 163, 432-34.

¹⁰ “Et memini, cum Leidæ esses monitum te per me vel literas meas præcipue Saxonem nostrum Grammaticum dictionem Valerii ejusque adamasse fere argutias, ac passim in historia etiam sua expressisse, & hoc cum uno alteroque adducto loco tibi cum ostendissem, mihi extemplo tu acervum propemodum talium accurate collectum refudisti. Eam schedam, qua illa tua continebantur, diu quæsitam reperire nequii, nimis, ut existimo, probe abditam asservatamque. Interim si ad me noviter descriptam hac occasione remiseris, faciam ut suo loco & oportune exhibeatur, aut saltem ut probius a me deinceps servetur,” brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthæus 1695, nr. 141, 373-78.

templo, 'straks', om vi forestiller os at Stephanius som umiddelbart svar på Pontanus' fremdragelse af fire Valerius-steder var i stand til at præsentere ham for en længere liste, eller om han ansporet af Pontanus gik hjem og læste på sagen, og så kort efter vendte tilbage med sin liste.¹¹ Listen kender vi i dag, for den er aftrykt sammen med det citerede brev fra 1631 i den udgave af Pontanus' breve som hans barnebarn udsendte i 1695. Som lovet har Pontanus altså øjensynligt passet bedre på Valerius Maximus-listen i anden omgang og opbevaret den sammen med kladderne til sine breve, og det har derfor ligget lige for at medtage den i udgaven af hans breve i 1695. Listen omfatter femten Valerius-lån hos Saxo, som alle, med en enkelt undtagelse, optræder i den betydelig længere liste over Saxos Valerius-lån som Stephanius bringer i indledningen til sine *Notæ uberiores* s. 25-32.

Det er naturligvis ikke afgørende om det var Stephanius eller Pontanus der først erkendte Valerius' betydning for Saxo. Det er under alle omstændigheder Stephanius' fortjeneste at have studeret og dokumenteret forholdet så grundigt i *Notæ uberiores*. Udviklingen fra de femten paralleller han gav Pontanus i 1628, til den lange liste i *Notæ uberiores* tyder afdjort på at det først var i årene der fulgte, at han for alvor fik samlet sine mange Valerius-inspirerede passager hos Saxo. Men kontakten med Pontanus, som altså selv var i gang med at forberede en ny Valerius Maximus-udgave, har under alle omstændigheder været befordrende for Stephanius' banebrydende studier af forholdet mellem Saxo og Valerius Maximus. Pontanus' Valerius Maximus-udgave udkom kort efter, i 1632.¹²

Hvem der end var først, er det jo sandsynligt at Pontanus har kunnet gøre Stephanius opmærksom på konkrete Valerius Maximus-lån. Det gælder formodentlig den sidste af de Saxo-passager Pontanus trækker frem i det ovennævnte brev fra 1628: "Post hæc Daniæ status variis rerum casibus fluctuatus est" (Herefter fulgte en omtumlet periode hvor situationen i Danmark svingede frem og tilbage, 11,1,1). Pontanus foreslår at denne sætning har et forlæg i 9. bog, kap. 8 hos Valerius Maximus: "Ita exiguo momento maximus rei casus fluctuatus est, utrum captus an victor &c." (Udfaldet af denne helt afgørende begivenhed, om han blev fange eller sejrherre ..., afhæng således af en ganske lille omstændighed).¹³

¹¹ H.F. Rørdam berører spørgsmålet i sin Stephaniusbiografi, men lader det også stå åbent, jf. Rørdam 1891, 23.

¹² *Valerii Maximi Dictorum factorumque memorabilium libri 9. ex museo I. Isaci Pontani*, Amsterdam: Janssonius, 1632. Denne udgave findes ikke på Det Kongelige Bibliotek, og det har desværre ikke været muligt for mig at nå at se på den i forbindelse med denne artikel.

¹³ Der er små uoverensstemmelser mellem Pontanus' ordlyd og moderne udgaver, hvori det hedder: "itaque exiguo momento maximae rei casus fluctuatus est, utrum interfectus an captus Scipionis Syphax fieret" (Valerius Maximus 9,8,1).

Han peger på at læsemåden *fluctuatus est* findes i de engelske Valerius Maximus-håndskrifter han har studeret, mens de gængse, trykte Valerius-udgaver læser *fluctuavit*. Og tilsvarende henviser Stephanius i *Notæ uberiores* til Valerius Maximus-håndskrifter i sin kommentar til denne Saxo-sætning: "... sådan som næsten alle håndskrifter læser; ikke, som det almindeligvis findes i trykte udgaver, *fluctuavit*."¹⁴ Formuleringen tyder på at han har konsulteret flere håndskrifter end de to han kender gennem Pontanus – og det er da også en af Stephanius' fortjenester i studiet af Saxo og Valerius at han ikke nøjedes med trykte udgaver af Valerius Maximus men også inddrog ældre håndskrifter. Kontakten med Pontanus må dog have været en tidlig inspiration.

Saxos ord om denne omtumlede periode for Danmark – det er begyndelsen af Sven Estridsøns regering – får i øvrigt Pontanus til, som et lidt overraskende hjertesuk, at trække en parallel til den aktuelle situation i begyndelsen af 1628 da Jylland var besat af kejserlige tropper:

For at dette sidste sted ikke skal være et varsel om vor nuværende situation, hvor dette engang så blomstrende rige igen er i en ulykkeligt og ustabil situation, beder jeg Gud om at vende varslet til det bedre og styrke og gavne kongen og riget og bringe alt tilbage i den gamle tilstand.¹⁵

“Så mange lærde mænds uenighed”

Et par måneder efter, først på efteråret 1628, tog Pontanus endnu et dunkelt sted hos Saxo op til diskussion i et brev til Stephanius. Brevet er skrevet i Amsterdam, og Pontanus takker først hjerteligt for et brev han netop har modtaget fra Stephanius, som helt får ham til at glemme byens larm og spektakel.¹⁶ Den vanskelige passage han her behandler, har Stephanius tilsyneladende spurgt ham om i et tidligere brev. Det drejer sig om blot fire ord: *& nostras prospice chelas*, der indgår i den poetiske dyst mellem de to helte hos Kong Rolf ved hoffet i Lejre, Bjarke og Hjalte. Netop disse ord kommer fra en lille replik lagt i munden på Rut, Kong Rolfs søster. Hun svarer på Bjarkes spørgsmål om hvor den mægtige gud Odin befinder sig, her først citeret efter udgaven 2005 og i Peter Zeebergs oversættelse:

¹⁴ “prout omnes fere MS codices legunt; non, ut vulgo editur, fluctuavit,” Stephanius, 1645, *Notæ uberiores*, 215.

¹⁵ “Qui postremus locus, ne omen sit præsentis status, quo nunc quoque miserum in modum fluctuatur idem florentissimum olim regnum, Deum ter Opt. Max. rogamus, ut omen in melius vertat, ac regem regnumque firmet, prosperet, tum & veterem in statum omnia reponat,” brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthæus 1695, nr. 163, 432-34.

¹⁶ Brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthæus 1695, nr. 41, 119-22, dat. Amsterdam 20. september 1628.

Ad hec Ruta:

Adde oculum propius et nostras perspice¹⁷ chelas,
 Ante sacraturus uictrici lumina signo,
 si uis presentem tuto cognoscere Martem.

(Rut svarede:

Kom herhen og læg øjnene til, se under min albue
 Først må du dog velsigne dit syn med tegnet for sejren
 - så kan du trykt se ud og møde den mægtige krigsgud.)

Her er de problematiske ord altså oversat: "se under min albue," idet det græske *chele* – kløer, arme – opfattes som albue. Hvordan det skal forstås, skal vi vende tilbage til.

Stephanius havde allerede taget de fire ord op til diskussion i sine *Breves notæ* fra 1627. Her havde han imidlertid slået sig til tåls med at citere den nederlandske filolog Daniel Heinsius' forklaring: *Chelae* må opfattes som skorpion-sakse der er i stand til at knuse alt. "Vores *chele*" er Ruts dunkle billede på den interne strid der plagede den danske side, og som Bjarke først måtte ordne før han kunne gøre sig håb om at besejre svenskerne.

Helt tilfreds med Heinsius' forslag har Stephanius dog ikke været, og bl.a. har han altså spurgt Pontanus til råds. I sit svar tager Pontanus fat i en beslægtet betydning af *chele*, nemlig 'kløerne' i stjernetegnet Skorpionen. I den betydning bruges det sjældne ord nemlig af Lucan i en passage, som han mener at Saxo må have haft i tankerne (1, 659ff). Det er en anrøbelse af krigsguden Mars hvis særlige stjernetegn var Skorpionen, og sådan skal Saxo også læses, forklarer Pontanus. Pointen i Pontanus' læsning ligger imidlertid i ordene *propius* og *nostras*: Det er *vores* Mars, den hjemlige krigsgud, hun vil have Bjarke til at påkalde, ikke Odin, som nemlig gennem sit tempel i Uppsala havde et særligt svensk tilhørsforhold. Hun så at sige irtetsætter Bjarke der havde spurgt efter Odin.

Det kan diskuteres om der er belæg for at Odin betragtes som en særlig svensk gud i Saxos fremstilling. Men på denne præmis giver tolkningen mening. At Pontanus så i øvrigt ser ud til at mene at Hjalte er svensk og dermed Bjarkes modstander, er en ret graverende misforståelse af hele episoden, men det er ikke afgørende i denne sammenhæng.

Pontanus var da tydeligvis også selv ganske tilfreds med sin tolkning. Men det lykkedes ham heller ikke i dette spørgsmål at overbevise Stephanus – hvad man kan forvise sig om ved at læse den usædvanligt lange kommentar han knyttede til disse fire ord i sine *Notæ uberiores* (s. 78-81). Denne dunkle passage har plaget ham længe, indleder han, og han har fore-

¹⁷ Læsemåden *perspice* i stedet for *prospice* skyldes M.Cl. Gertz, jf. ndf.

lagt den for en række lærde mænd i Nederlandene og andetsteds, som har givet forskellige forslag.

Herefter citerer Stephanius først Daniel Heinsius' forklaring, som han allerede havde gjort det i sine *Breves notæ*. Den store Gerardus Vossius er imidlertid af en anden mening, fortsætter Stephanius og citerer Vossius', noget søgte, forslag om at tolke *chele* – skaldyrs-kløer – som en metafor for menneskelige øjenlåg. Rut opfordrer simpelt hen, mener Vossius, Bjarke til at gå hen til hende og se hende i øjnene. Fra Vossius går Stephanius over til Pontanus, "den fremragende filolog og uovertrufne historieskriver," fra hvem han citerer hele den del af det ovenfornævnte brev der handler om de fire kryptiske ord. Det lader han følge af den forklaring han har fået af Caspar Barthius, "en af vor tids største polyhistorer," som følger et andet spor, nemlig Ruts henvisning i næste vers til "tegnet for sejren" (*victrici signo*): det er korsets tegn, eller måske et andet tegn, Rut viser med sine arme, og hun vil have Bjarke til at gøre samme tegn når han skal stå over for "dæmonen" (hvormed Barthius vel sigter til Odin).

Næste i rækken af rådspurgte er Ole Worm, og igen må læseren indstille sig på en ny tankegang. Efter en lang argumentationsrække konkluderer Worm at når Bjarke spørger Rut om Odin er på vej, er det fordi han er såret og ved han skal dø, og Odin var den der fragtede faldne stormænd fra slagmarken til de dødes verden. Og Rut svarer så at Odin ikke kan ses af dødelige men at hun med sine særlige evner er i stand til at se ham i den skål hun holder – og *chele*, har Worm forklaret, kan netop også have betydningen 'en beholder'. Og lad mig så, fortsætter Stephanius, supplere med det forslag min nu afdøde gamle lærer Johannes Alanus, professor i græsk ved Københavns Universitet, fremsatte: *Chele* betegner det redskab hvormed man førte offerdyr fra det ene sted til det andet. Endelig må så den lærde islænding Arngrimur Jonsson nævnes. Hans forslag – også citeret direkte – går ud på at *chele* går på Odins "parcer" eller med en norrøn betegnelse, valkyrier, skæbnegudinder. At Saxo har valgt ordet *chele* kunne så dels forklares med en vis lydlig lighed, dels med en metaforisk forbindelse mellem skorpionernes dødbringende greb og de ubønhørlige skæbnegudinder.

Hvad skal man stille op med så mange lærde mænds uenighed?, spørger Stephanius nu. Hans svar er selv at fremsætte endnu en teori, som dog er i slægt med Ole Worms. Med udgangspunkt i *chele* i betydningen arme foreslår han at der er tale om en magisk rite, kendt fra nordiske egne, hvorved Rut vil overføre sin synske kraft til Bjarke ved at bede ham bag hendes ryg kigge frem gennem det hulrum hendes bøjede arme danner med kroppen. Bjarke har jo spurgt Rut om hun ser Odin, og hun vil overføre sin evne til at se krigsguden til Bjarke, hvad der ellers ikke er almindelige dødelige forundt. Stephanius foreslår videre at Bjarke ønsker at se krigsguden for at

kæmpe mod ham, fordi han støttede svenskerne – og hvis han blev nedlagt, ville sejren være danskernes – altså forsåvidt samme tanke som Pontanus' om at Odin støttede den svenske side.

Den tolkning har Stephanius ovenikøbet haft lejlighed til at forelægge for den islandske biskop Brynjolfur Sveinsson, og som en afsluttende trumf kan han citere Brynjolfurs beundrende anerkendelse: "Passagen her har de lærdeste og mest skarpsindige mænd forgæves sloges med. Nu har du, såvidt jeg ved som den første, fundet løsningen" – sådan begynder Brynjolfur, som så uddyber sit synspunkt. Og hermed slutter Stephanius' lange note.

Det bør tilføjes at senere Saxo-forskning har sluttet op om Stephanius. I deres store Saxo-kommentar (1839-58) vier Müller & Velschow disse fire ord næsten ligeså meget opmærksomhed som Stephanius – og det viser sig stort set at være en parafrase af Stephanius' lange note. Müller & Velschow ender med at konkludere at Stephanius og Brynjolfurs løsning nok er den rigtige. Samme tolkning må også ligge bag Gertz' tekstrettelse fra 1514-udgavens lidt vanskelige *prospicere*, 'se frem (efter noget), se noget på afstand', til *perspicere*, 'se igennem'. Det er denne forståelse der henvises til i Franz Blatts Saxo-ordbog – og den der ligger bag Peter Zeebergs oversættelse: "se under min albue."¹⁸

Det er imidlertid ikke så meget tolkningen som selve den livlige diskussion der her skal fremhæves. For det første giver den jo et indblik i de store fortolkningsmæssige udfordringer Saxo-teksten stillede det 17. århundredes lærde overfor. At forståelsen af Saxo kræver kendskab til såvel klassisk litteratur og leksikografi som nordisk kulturhistorie, er en væsentlig indsigt som Stephanius har en stor del af æren for.

For det andet er det værd at notere at Stephanius ikke alene henvendte sig til mange af tidens store filologer med sit Saxo-problem, men også modtog lange og omhyggeligt argumenterede tolkningsforslag fra dem. Der er bestemt et element af *show-off* fra Stephanius' side – han er ikke ked af at vise sine lærde forbindelser frem. Men det interessante er at disse europæiske lærde tager Saxo alvorligt, at de finder det værd at diskutere filologiske og tolkningsmæssige aspekter af Saxos tekst. Vi er så vant til at understrege hvordan man i det perifære Skandinavien i disse århundreder bestræbte sig for at markere det europæiske tilhørsforhold. At anstrengelserne bar frugt, er denne diskussion faktisk et udmærket udtryk for. Saxo – og nordisk kulturhistorie – var en del af den fælleseuropæiske fortid.

Endelig fortjener selve Stephanius' fremstillingsform opmærksomhed. Vi så at han simpelt hen citerer det brev som Pontanus sendte ham fra Amsterdam om de besværlige fire ord. Og tilsvarende må vi gå ud fra at alle de an-

¹⁸ Jf. også Davidson & Fisher 1979-80, vol. II (Commentary), 50.

dre lærde kolleger meddelte Stephanius deres tolkningsforslag i brev-form. Med andre ord, lange passager i de breve de skrev til ham, dukker op på siderne i den trykte Saxo-kommentar. Det der i første omgang var henvendt til Stephanius, endte med at få et ukendt antal læsere i sam- og eftertid da Stephanius lod det indgå i Saxo-kommentaren. Det er en karakteristisk mekanisme i tidens lærde kommunikation: Tekster og tolkninger blev diskuteret i breve såvel som i trykte værker – kommentarer, historiske fremstillinger etc. – og de flød ubesværet fra håndskrevne breve til udgivne værker, fra en snæver kreds til en bred offentlighed.

“Et temmelig fejlfuldt sted”

Mens det lykkedes Stephanius i *chele*-sagen at formulere en løsning som har vundet bifald blandt senere fortolkere, måtte han i det følgende spørgsmål slå sig til tåls med at gøre opmærksom på et problem uden at kunne finde en løsning. Og Saxo-filologer har da også siden hen bakset med det.

Stephanius må have henvendt sig til Pontanus herom i foråret 1629. I maj 1629 svarede Pontanus: “Det sted du spørger om hos Saxo, i 9. bog om Regner Lodbrogs søn Ubbe er ganske rigtigt temmelig fejlfuldt.”¹⁹ Det drejer sig om den passage der i 1514-udgaven har følgende ordlyd:

At ille immensa vi extricatis recisisque catenis: inditos sibi nexus disiicere ac lacerare adorsus: nullis obitum modis effugere potuit

Og i 2005-udgavens tekst lyder den – med oversættelse (9,4,28):

At ille immensa ui extricatis recisisque catenis inditos sibi nexus disiicere ac lacerare adorsus nullis obiectum modis effugere potuit.

(Men med en vældig kraftanstrengelse sprængte han sine lænker. Og dog: selv om han flåede alle de bånd de lagde på ham, fra hinanden, kunne han ikke på nogen mulig måde undslippe nye lænker.)

Der er flere tekst-problemer i passagen, men vi skal nøjes med at kigge på det som Stephanius og Pontanus diskuterede. Det ser nemlig mærkeligt ud at Ubbe – if. 1514-teksten – ikke kunne undgå døden, når vi siden hører om hans befrielse og forsoning med faderen. Pontanus’ forslag går ud på simpelt hen at slette ordet *obitum* (død), så der blot står at Ubbe ikke var i stand til flygte. Alternativt foreslår han at erstatte “nullis obitum modis effugere potuit” (at han ikke på nogen mulig måde kunne undslippe døden), med “nullis abitum modis effingere potuit” (at han ikke på nogen mulig måde

¹⁹ “Locus porro, de quo quæris, Saxonis nostri Grammatici, quique est lib. 9 de Ubbone Regneri Lodbrogi filio his verbis ... eum recte animadvertisti nonnihil mendosum ...,” brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthæus 1695, nr. 78, s. 205-6, dat. Amsterdam 17. maj 1629.

kunne finde på en måde at slippe væk på). Til støtte for den første løsning anfører han at Vedel i sin oversættelse også blot springer *obitum* over.

Den sidste løsning, altså at skrive *abitum* i stedet for *obitum*, havde Stephanius faktisk allerede selv foreslået i sine *Breves notæ*, hvor han åbenbart er ganske klar over problemet og resigneret skriver: "læs *abitum* eller et eller andet andet" (lege *abitum* aut quid aliud, s. 46). Han tager ikke den nødvendige konsekvens og retter sætningens verbum sådan som Pontanus.

Men sidenhen fandt Stephanius begge løsninger for dristige. I sin udgave fra 1645 valgte han på dette punkt blot at følge 1514-udgavens ordlyd,²⁰ og i *Notæ uberiores* gav han passagen følgende opgivende kommentar med på vejen:

Disse ord er i direkte modstrid med historien selv. For vi hører intetsteds at Ubbe blev dræbt af sin far, derimod at han snart efter blev forsonet med ham. De følgende ord antyder dog at Ubbe blev straffet for at have startet et oprør. ... Et gammelt håndskrift havde i margin tilskrevet: "Vix ullis obicum nodis constringi potuit" (Han kunne næsten ikke holdes fast med nogen bånd). Men det er nu en alt for dristig retelse, selv om den bestemt ikke afviger fra Saxos tankegang. Jeg mener ikke at man skal prøve at lappe overilet på dette aldeles korrupte sted – ikke før jeg er blevet overbevist om noget bedre og mere sikkert.²¹

Heller ikke hos senere Saxo-udgivere vandt Pontanus' – og Vedels – gordiske løsning gehør, altså simpelt hen at udelade *obitum*. Men en række andre tekstrettelser er blevet foreslået. I Müller & Velschows udgave (1839) er *obitum*, 'død', fastholdt i teksten, mens *obicem* i betydningen 'fængsel' er foreslået i den ledsagende kommentar, øjensynlig inspireret af Stephanius' omtale af marginalnoten i det gamle håndskrift. I 2005-udgaven har Karsten Friis-Jensen lanceret *obiectum* med underforstået *nexuum*, 'pålægelse af lænker'. Begge disse løsninger betyder at det ikke bliver døden, men kun nye lænker Ubbe ikke kunne undslippe.

²⁰ Stephanius har foretaget en anden ændring i sætningen i forhold til 1514-udgaven og skrevet *rescissisque* for *recisisque*, jf. Stephanius 1645, 174.

²¹ "Hæc sane verba ipsi Historiæ nimium refragantur. Nam Ubbo nuspiam à patre interfectus, sed mox patri reconciliatus dicitur. Sequentia tamen innuunt poenam subijssse Vbbonem motæ seditionis ...Vetus Codex in margine ascriptum habebat: *Vix ullis obicum nodis constringi potuit*. Sed hæc nimis audax emendatio; licet à mente Saxonis nihil abscedat. Ego locum hunc corruptissimum haud temere emendandum duxi, donec meliora certioraque edoctus essem," Stephanius 1645, *Notæ uberiores*, 191. Hvad det er for et gammelt håndskrift der if. Stephanius har den alternative ordlyd i margin, har ikke kunnet opklares.

Kong Skjolds love – anno 1629

Senere samme år, 1629, diskuterede Pontanus og Stephanius endnu en Saxo-passage. I dette tilfælde var de ganske enige – også om at Vedel havde misforstået Saxo. Det drejer sig om Kong Skjold, om hvem Saxo, i Peter Zeebergs oversættelse, fortæller at han “var den første der ved lov gjorde det muligt at tilbagekalde frigivelser af trælle” (jf. note 23). Pontanus’ forståelse afviger lidt herfra, idet han ser ud til at mene at Skjold helt afskaffede muligheden for at frigive slaver.

Vedel, derimod, havde en helt anderledes tolkning, nemlig at Kong Skjold skænkede alle slaver friheden: “Hand gaff alle Trælle effter Louen frihed”. Stephanius må have spurgt Pontanus om ikke han var enig med ham i at Vedel tog fejl – og herpå svarede Pontanus i oktober 1629:

Du har helt ret i, kære Stephanius, at *rescindarum legem tulit* betyder at Kong Skjold fjernede og afskaffede skikken med at frigive slaver. Han befæstede den ikke, sådan som den gode Vedel har opfattet det.²²

Ikke overraskende drøfter Stephanius også passagen i sine *Notæ uberiores*, ganske vist uden at omtale Vedel, i hvert fald ikke med navn. Men han tager afstand fra en ‘ellers lærd mand’ der hævder at sætningen skulle betyde at Skjold indførte en lov om frigivelse af slaver, og det er vel Vedels oversættelse han her sigter til.

Heller ikke Pontanus nævnes af Stephanius, men hans fortolkning af passagen stemmer, i hvert fald delvis, jf. ndf., overens med den Pontanus formulerer i den ovenfor citerede passage. I forhold til Pontanus’ brev er det værd at notere at Stephanius nu, i 1645, har fundet en tydelig Valerius Maximus-parallel. Det er et yderligere tegn på at det afgørende gennembrud i Stephanius’ forståelse af Valerius’ betydning for Saxo kom i kølvandet på hans og Pontanus’ første erkendelse i 1627-28 af Valerius-Saxoforholdet.

Det er dog lidt uklart om han mener at Skjold kun indførte tilbagekaldelser af frigivelser, eller om han afskaffede frigivelser i det hele taget. Indledningsvis formulerer han sig som om det kun drejede sig om muligheden for at tilbagekalde frigivelser. Men i slutningen af noten anlægger han et noget overraskende kronologisk perspektiv, og her betoner han at med Skjolds lov umuliggjordes frigivelser for al fremtid. Saxo-passagen lyder i sin helhed:

Han var den første der ved lov gjorde det muligt at tilbagekalde frigivelser af trælle. En træl som han havde skænket friheden, havde for-

²² “Recte judicas, mi Stephani, *Rescindendarum legem tulit*, id est sustulit & abrogavit manumittendi servitia morem Rex Scioldus, non stabilivit, ut perperam interpretatus est Vellejus noster,” brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthaeus 1695, nr. 133, 358-61, dat. Harderwijk, 23 oktober 1629. (I Saxo-citatet, som det er trykt i Pontanus-brevet, er ordet *manumissionum*, ‘frigivelse’, ikke kommet med).

søgt at snigmyrde ham, og han lod straffen blive hård, som om denne ene mands forbrydelse med rimelighed skulle gå ud over alle frigivne.²³

Hvad Saxo her fortæller, forklarer Stephanius, er at en frigiven slave der havde forsøgt at snigmyrde Skjold, ikke blot selv blev dømt til evig trældom, men samme straf tilfaldt alle frigivne så enhver frigivelse i fremtiden blev fuldstændig sløjftet.²⁴

Stephanius lægger altså vægt på at straffen kom til at gælde ud i en uspecificeret eftertid. Det ligger der nu ikke nødvendigvis i Saxos formulering. Vi finder imidlertid samme betoning hos Pontanus, men stærkere og nærmest kritisk over for det dystre fremtidsperspektiv han mener at se hos Saxo:

Men når Saxo så tilføjer at ved den lov blev ethvert håb om at opnå friheden for al fremtid skåret væk og fjernet ved rødderne, så mener jeg ikke at det gælder i dag. Hvis jeg ikke tager fejl, har også adelige ret til at give deres bønder eller *coloni* friheden når de ønsker det eller de kan betale, selv om jeg er klar over at der også er nogle som kaldes *Vrillinger* og *vry bunder*, og ligeledes *Kongens bunder*, som ikke behøver købe deres frihed.²⁵

Det er sådan set en gådefuld betragtning. Ikke alene er det svært at forstå at Pontanus mener at Saxo udtrykker sig så stærkt om afskaffelsen af frigivelse ud i al fremtid, for det er der som nævnt næppe belæg for. Men selv hvis man accepterer at lovens ubønhørlige langtidsvirkning kan læses ud af Saxos tekst, er det overraskende at Pontanus tager passagen alvorligt som et udsagn om trælles vilkår i Danmark – et udsagn som han derfor finder det påkrævet at imødegå eftersom det efter hans mening ikke passer på hans tid. For i Pontanus' store Danmarkshistorie, som han sad og skrev på i disse år, finder vi bestemt ikke den store tillid til troværdigheden af Saxos ældste

²³ "Primus rescindendarum manumissionum legem edidit. Serui, quem libertate donauerat, clandestinis insidiis petitus acrem poenam exegit, tanquam in omnium libertorum poenam unius crimen redundare par esset," 1, 3, 3.

²⁴ Denne del af Stephanius' kommentar lyder: "Exsertis enim verbis dicit Saxo, ob insidias, quas servus, antea libertate donatus, Skioldo Regi struxerat, perpetuæ servitutis poenam non solum ipsi esse irrogatam, sed etiam unius crimine in omnes libertos eandem redundasse, adeo, ut in posterum omnis libertatis donatio penitus aboleretur. Ita crimen unius, multorum sæpe est poena," Stephanius 1645, *Notæ uberiores*, 32.

²⁵ Sed quod addit deinde Saxo ea lege toti etiam servorum posteritati omnem libertatis deinceps consequendæ spem radicitus succisam atque sublatam id hodie nequaquam obtinere existimo, & ni fallor etiam nobilibus jus & fas accepto pretio suos populares sive colonos, ubi id expetunt, aut solvendo sunt, libertate donare, quanquam & esse quosdam scio, qui *Vrilingen*, & *vry bunder*, item *Kongens bunder* appellantur, quique libertatem mercari necesse non habent," brev fra Pontanus til Stephanius, ed. Matthæus 1695, nr. 133, 358-61, dat. Harderwijk, dat. 23. okt. 1629.

historie, tværtimod er det Pontanus om at gøre at markere sin kritiske skepsis. Men her i brevet trækker han ubesværet en linje fra Skjold til dagens Danmark.

Vi må nøjes med at konstatere at Pontanus i sine breve tillader sig at lade associationerne til samtiden flyde frit, sådan som vi også så det ovenfor i den pessimistiske parallel mellem Saxos konstatering af den ustabile situation i Danmark i begyndelsen af Sven Estridssøns regering og Jyllands besættelse i 1627-1628.

At trække tråde til aktuelle forhold har da formodentlig ligget så meget mere lige for, som tidens private breve typisk også fungerede som nyhedsformidling og indeholdt seneste nyt om politik og andre begivenheder af almen interesse. Netop dette brev slutter Pontanus således med at underrette Stephanius – der jo stadig var i Leiden – om triste nyheder fra Danmark. Pesten hærger så voldsomt at alle adelsfolk er rejst fra København og har søgt tilflugt på landet. Og det smukke Kronborg, som Frederik II havde brugt så store ressourcer på at opbygge over adskillige år, er nu, på tre dage, brændt ned. Det er den store brand der hærgede Kronborg i september 1629, Pontanus her beretter om. I øvrigt nævner han mærkeligt nok ikke denne katastrofe i den ganske udførlige omtale han giver slottet i sin Danmarkshistorie to år senere. Her udtrykker han blot sin beundring for det solide bygningsværk (s. 727) – måske i lyset af at Christian IV allerede i 1630-31 fik påbegyndt en genopbygning af det prestigøse slot.²⁶

Stephanius' posthume taksigelse

I samme brev tager Pontanus endnu en Saxo-passage op til diskussion, igen på forespørgsel fra Stephanius. Det drejer sig om en af de poetiske passager i Saxos første bog, nemlig Haddings klage over det begivenhedsløse liv han er kommet til at føre efter mange års krige og kampe. Her siger Hadding (1,8,18):

Tristia sunt iuga uastitasque
Pectoribus truciora fisis

(Triste og grå må de øde åse
være for helte med barske hjerter -)

Pontanus' udlægger passagen således: "Jeg mener," siger han, "at det må forstås sådan at Kong Hadding tilkendegiver at han finder det kedeligt med den lediggang hvor han strejfer rundt på de øde bjergåse, da han jo netop ved at han kan udholde og udøve barskere og mere ærefulde tilskikkelser." Problemet, som Pontanus nu diskuterer og som Stephanius givetvis har

²⁶ Heiberg 1988, 360-61.

spurgt ham om, ligger i participiet *fisis* (af *fido*), der her tager *truciora* som objekt. Det synes umiddelbart at betyde det noget kryptiske: "(hjerter) der stoler på barskere forhold." Men *fisis* er her konstrueret elliptisk, forklarer Pontanus, så man må underforstå: "*fisis tolerare, aggredi, atque exequi truciora majoraque*" (hjerter der stoler på ['ved'] at de kan udholde, give sig i kast med og udføre barskere og større bedrifter) – altså underforstå infinitiverne *tolerare* etc., som så tager *truciora* som objekt. Det er ganske vist en noget usædvanlig sprogbrug, fortsætter Pontanus, men den stemmer overens med den forkærlighed for elliptisk sprog der kan iagttages hos ældre romerske forfattere. Og han konkluderer:

Vor Saxo Grammaticus er altså i sandhed en grammatiker, eller rettere han er hævet over grammatikken og dens regler.

Det var en forklaring Stephanius kunne lide. I sin kommentar til *Pectoribus truciora fisis* citerer han hele den del af Pontanus' brev der omhandler passagen.²⁷ Indledningsvis priser han med stort eftertryk sin afdøde ven:

På dette sted påkalder jeg din sjæl, o du lykkelige Pontanus der nu er indbygger i Himlen ... Det er dig, Pontanus, min bedste ven mens du levede, der har æren af at have kastet lys over dette dunkle sted hos Saxo, som du venligt udlagde på følgende måde i et brev til mig for lidt over fem år siden.²⁸

Denne posthume hyldest, som Stephanius lod offentliggøre i *Notæ uberiores*, kan stå som en passende afslutning på disse små punktnedslag i Pontanus' og Stephanius' fælles udforskning af Saxo-teksten. Pontanus var, som vi har set, langt fra den eneste af tidens kendte filologer Stephanius spurgte til råds, og *Notæ uberiores* afspejler i høj grad hans omfattende brevvexling med lærde venner og kolleger. Men kontakten med Pontanus, så vidt vi kender den, har været en væsentlig inspirationskilde for Stephanius' Saxo-studier. Selv om de tilsyneladende ikke altid var så enige som i det sidst nævnte eksempel, kan vi gennem brevene og de udgivne værker se hvordan de kørte et særligt parløb i årene omkring 1630, den ene som udgiver af Saxo, den anden som forfatter af en ny stor danmarkshistorie i traditionen fra Saxo.

²⁷ Stephanius 1645, *Notæ uberiores*, 58. Det samme gør Müller & Velschow i kommentaren ad loc., jf. Müller & Velschow 1839, I, 54.

²⁸ "Tuos hic compello Manes, ô beate coeli incola Pontane, cujus *Molliter ossa cubent, cineres quoque flore tegantur!* Tibi, inquam, mi optime amicorum, dum viveres, Pontane, lucem debet obscurus hic Saxonis locus, quem in literis ad me tuis, ante quinquennium, & quod excurrit, hunc in modum exponere, non es dedignatus," Stephanius 1645, *Notæ uberiores*, 58.

Litteraturliste

- Davidson, Hilda Ellis & Peter Fisher 1979-80: *Saxo Grammaticus, The History of the Danes I-IX*, Cambridge.
- Heiberg, Steffen 1988, *Christian IV, monarken, mennesket, myten*, København.
- Matthæus, Ant. (ed.) 1695, *Andreæ Alciati ... contra vitam monasticam ... epistola: accedit sylloge epistolarum Giphanii, Vulcanii, Tychonis Brahe, Scriverii, Pontani, Vossii, Sibrandi Siccamæ, Gronovii, Boxhornii, aliorumque virorum clarissimorum ...*, Leiden.
- Müller, P.E. & J. M. Velschow (edd.) 1839-58, *Saxonis Grammatici Historia Danica. Recensuit et commentariis illustravit Petrus Erasmus Müller; opus morte Mülleri interruptum absolvit Joannes Matthias Velschow*, København.
- Pontanus, Johannes 1631, *Rerum Danicarum historia, libris X, unoque tomo ad Domum usque Oldenburgicum deducta*, Amsterdam.
- Rørdam, H. F. 1891, "Den kongelige Historiograf Steffen Hansen Stephanius", *Historiske Samlinger og Studier* 1, 1-74, 193-275.
- Saxo (ed. Christiern Pedersen) 1514, *Danorum Regum heroumque Historiæ stilo elegantia Saxone Grammatico natione Sialandico necnon Roskildensis ecclesiæ præposito, abhinc supra trecentos annos conscriptæ et nunc primum literaria serie illustratæ tersissimeque impressæ*, Paris.
- Saxo (ed. Karsten Friis-Jensen, ovs. Peter Zeeberg.) 2005, *Saxo Grammaticus: Gesta Danorum – Danmarkshistorien*, København.
- Stephanius, St. J. 1627, *Breves notæ ac emendationes in Nobilissimum Rerum Danicarum Scriptorem Saxonem Grammaticum Saelandum Danum*. Leiden.
- Stephanius, St. J. (ed.) 1645 (på titelblad 1644), *Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ libri XVI; Stephanus Johannis Stephanius summo studio recognovit, notisque uberioribus illustravit*, Sorø. (*Notæ uberiores* har eget titelblad og separat paginering: *Notæ uberiores in Historiam Danicam Saxonis Grammatici. Una cum prolegomenis ad easdem notas*. Sorø 1645). Udgivet som facsimile, København 1978.